

УДК 343.97:343.36

Катерина Олександрівна Лагода
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В МЕХАНІЗМІ КРИМІНОГЕННОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню ролі невиконання судових рішень в механізмі детермінації індивідуальної злочинної поведінки, а також злочинності. Виділено та охарактеризовано механізм кримінальної активності злочинця-жертви та рецидиву злочинів з урахуванням предикатного невиконання судового рішення. Зроблено висновок про те, що невиконання судових рішень є потужним інформаційним фактором відтворення загальної злочинності.

Ключові слова: невиконання судового рішення, криміногенна детермінація, механізм детермінації, індивідуальна злочинна поведінка, злочинність.

Невиконання судових рішень є вельми специфічним різновидом кримінальних практик. Його характерні риси не обмежуються характеристикою особи злочинця й особливостей відтворення у кількісно-

© К. О. Лагода, 2015

якісному зрізі кримінологічних показників. Крім іншого, він виявляє самостійне потужне криміногенне значення. Його розкриття дозволить використовувати інформацію про стан злочинного невиконання судових рішень для задач перспективного кримінологічного планування. Відтак, відомості щодо параметрів функціонування системи протидії їх поширенню зможуть бути використані у відповідних прогнозах злочинності як такої, а також її детермінант, що формуються та діють у зв'язку зі збереженням несприятливих тенденцій щодо існування досліджуваного феномену.

Теоретичним дослідженням протидії злочинам проти правосуддя приділяли увагу такі вчені, як Ю. В. Александров, М. І. Ануфрієв, М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, В. І. Борисов, Ю. В. Баулін, М. Н. Голоднюк, В. В. Голіна, В. О. Глушков, Н. О. Гуторова, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, В. Ф. Кириченко, М. В. Косюта, В. М. Кудрявцев, О. М. Литвак, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та інші. На дисертаційному рівні кримінологічні проблеми запобігання злочинам проти правосуддя були досліджені у докторській дисертації С. С. Мірошниченка (2012 рік). Разом з тим, визнаючи суттєвий внесок у розробку заходів запобігання злочинам проти правосуддя, здійснений вказаними вченими, слід все ж зауважити на відсутності комплексних сучасних наукових розробок, присвячених аналізу криміногенно-детерміністичного значення невиконання судових рішень.

Мета статті полягає у визначенні ролі невиконання судових рішень, як різновиду масових злочинних практик у механізмі криміногенної детермінації.

Криміногенна детермінація є чи не найбільш складною проблемою кримінологічної науки, яка з часом не тільки не втрачає своєї актуальності, а й набуває нових меж/форм невизначеності. Вони пов'язані з невпинним ускладненням соціального життя, зміною ціннісних систем координат його організації як на побутовому, так і на найвищому політичному внутрішньодержавному та міжнародному, глобальному рівнях. Слушними в цьому контексті видаються зауваження Ю. В. Орлова, який вказує на те, що аналіз глобальних процесів в організації життєдіяльності у сучасному світі засвідчує наявність системної кризи практично у всіх сферах її прояву: екологічній, фінансовій, політичній, військовій тощо. Ситуація принципової обмеженості ресурсів, з одного боку, та нераціональний їх розподіл – з іншого, живить соціальні конфлікти різної природи, ускладнюючи їх детермінаційний комплекс, загострюючи процеси протікання та вирішення, в тому числі й у масових кримінальних формах. Цілком логічним за таких умов видається визнання експер-

тами ООН формування на сучасному етапі двох найбільш суттєвих загроз існуванню людства – екологічної та кримінальної [1, с. 57]. Дійсно, сучасний рівень кримінальної загрози змушує інтегрувати традиційні елементи протидії злочинності із системами національної та міжнародної безпеки, а комплекс криміногенних факторів набуває настільки широких і незвичних рис, що його вивчення набуває практичного сенсу виключно на засадах системності. У зв'язку з цим, особливу наукову цінність мають доробки, пов'язані із проблемами самодетермінації злочинності, яким традиційно приділяється не достатньо уваги. В той же час, обструкція кримінальних практик, так би мовити, «зсередини» має суттєвий превентивний потенціал, який досі не використовується належним чином.

В означеному контексті варто, на нашу думку, розглядати і знання про роль невиконання судових рішень у механізмі криміногенної детермінації. Остання традиційно перебуває у зоні фундаментальних наукових дискусій з приводу природи та змісту соціальної детермінації, розуміння детермінації в кримінології у найбільш принципових, концептуальних її аспектах. Спроби врегулювати ці питання призвели до формування численних та в цілому відомих теорій криміногенної детермінації: соціологічний, біологічний, психологічний позитивізм, системний, факторний, інституційний підходи, соціальний натуралізм, теорія економізму тощо. Кожен із цих практико-теоретичних концептів має достатньо вагому систему наукових аргументів та є достатньо обґрунтованим. Втім, не вдаючись до дискусії, яка не є безпосереднім предметом нашого дослідження, приєднаємось до позицій тих вчених, які відстоюють необхідність оперування комплексним, інтегративним підходом, не впадаючи у крайнощі гносеологічної радикалізації.

Слід погодитись із Д. І. Перепелицею, який доходить небезпідставних висновків щодо того, що в сучасних умовах постмодерну найбільш плідними для досліджень проблем криміногенної детермінації є інтегративний (синтетичний) підхід, який ґрунтується на філософському кондиціоналізмі (М. Бурі, Е. Мах, Д. Ст. Мілля, А. Шопенгауер та ін.) й принципі доповнюваності та органічно поєднує на безконфліктній епістемологічній основі евристичні можливості більшості концепцій детермінації злочинності з помірно критичним відношенням до тих з них, які не мають достатньою мірою універсалізованого значення, стосуються приватних випадків детермінації видового, групового, індивідуального рівнів. Отже, презюмується комплексність процесу детермінації злочинності як біосоціального феномену. Це означає діалектичну єдність, взаємопов'язаність та взаємообумовленість факторів природничого, соціального, правового, організаційно-управлінського, культурно-

психологічного, економічного та іншого характеру. Останні, будучи інституційними динамічними процесами та явищами функціонування складових соціальних систем, підсистем, набувають конфліктних рис у площині масових, групових та індивідуальних соціальних практик. При цьому жодне явище, процес, феномен не може розглядатися окремо, поза об'єктним та суб'єктним контекстом відтворення [2, с. 79–81].

Інтегративний підхід до побудови дослідницької системи координат, яка б дозволяла найбільш продуктивно та виважено підійти до вивчення детермінант злочинності й окремих злочинів репрезентований працями Р. С. Веприцького, Б. С. Волкова, В. В. Голіни, Л. М. Давиденка, І. М. Даньшина, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, А. І. Долгової, В. П. Ємельянова, О. М. Ігнатова І. І. Карпця, Н. Ф. Кузнєцової, О. Г. Кулика, В. А. Номоконова, О. М. Литвинова, Ю. В. Орлова, Т. В. Шипунової та інших вчених. Основним його постулатом стало визнання багатофакторної природи злочинності, підпорядкування закономірностей її відтворення траєкторіям суспільного розвитку у політичній, економічній, правовій, культурно-психологічній сферах та, водночас, базовим чинникам природничого, біологічного характеру: кліматичним умовам, геліогеофізичним факторам, тенденціям поширення захворюваності тощо. Детермінація окремого злочину розглядається як процес та результат, не рівнозначний детермінації злочинності з огляду на специфічні феноменологічні властивості останньої. З огляду на цей опис ролі невиконання судових рішень у механізмі криміногенної детермінації доцільно, на нашу думку, організувати за двома лініями: перша – пов'язана з механізмом індивідуальної злочинної поведінки, друга – детермінації злочинності в цілому.

Звернімо увагу: як перша, так і друга лінії дослідження оперують категорією «механізм», що не є випадковим. До цього поняття зазвичай вдаються в тих випадках, коли виникає необхідність описання певного цілісного утворення у динамічній взаємодії його складових. Слушними з цього приводу видаються міркування О. М. Литвинова, який зазначає, що дослідники, маючи іноді значні розбіжності в поглядах на сутність «механізму», одностайні в тому, що дане поняття необхідно розглядати як сукупність взаємопов'язаних компонентів. Аналіз трактувань цієї категорії, що є в юридичній літературі, свідчить про те, що основний акцент при виділенні елементів механізму робиться на суб'єкти управління і меншою мірою – на процес їх впливу [3, с. 101]. Поняття «механізм» повинно використовуватись для характеристики функціонування певної системи, в якій відображається специфічна діяльність як системного цілого. В ньому фіксуються найбільш загальні та істотні риси, зв'язки між потребами і конкретними видами діяльності з їх задоволення, тобто досягнення певного результату від даного виду діяльності [3, с. 102].

Саме в такому розумінні в кримінологічній науці категорія «механізм» достатньо успішно використовується з метою оптимізації діяльності з протидії злочинності. Однак цього не можна сказати про розкриття його ґносеологічних потенцій у площині проблем криміногенної детермінації. Попри наявність достатньої кількості ґрунтовних наукових праць загальнофілософського формату, їх здобутки ще недостатньою мірою використовуються кримінологічною наукою.

Поряд з цим, ми свідомі того, що феномен злочинності не може бути описаний виключно у термінах діяльнісного підходу. Незважаючи на всю обґрунтованість останнього (що підтверджується фундаментальними працями А. І. Долгової, В. М. Дрьоміна, О. М. Литвинова, А. М. Яковлева та інших вчених), ми схильні оцінювати природу злочинності з позицій соціального конструктивізму, репрезентованого у роботах таких кримінологів, як Я. І. Гілінський, Ю. В. Орлов, В. І. Поклад й деяких інших. Ключовою тезою цього напрямку є визнання того, що злочинність є специфічним соціальним конструктом. Однак навіть у межах цього, здавалося б змістовно монолітного судження виокремилося два аспекти, які сприяли формуванню двох наукових течій. Перша – об'єктивістська (П. Бергер, Т. Лукман, Д. О. Назаренко та ін.) – ґрунтується на визнанні злочинності об'єктивно існуючим феноменом, межі якого, втім, штучно конструюються та визначаються соціальною оцінкою (зокрема, з боку політичних еліт, влади). Друга – контекстуальна (Я. І. Гілінський, В. А. Ядов та ін.) – виходить на постулювання конструктивістської природи як самого об'єкту пізнання – злочинності, – так і його соціальної оцінки.

Я. І. Гілінський висловлює впевненість у тому, що конструюються як самі соціальні феномени («злочинність», «наркотизм», «проституція», «тероризм», «корупція» та ін.), так і результат їх усвідомлення як проблеми («проблематизація» феномену). Інша річ, як акцентує вчений, що конструювання відбувається на основі «об'єктивних умов» [4, с. 16]. Вважаємо цю методологічну позицію виваженою та такою, що має під собою вагомі наукові підстави. Останні визначаються власне визнанням примату особистісного над соціальним. Як зазначав ще у першій половині ХХ ст. М. О. Бердяєв, особистість не є монадою, вона репрезентує Всесвіт, вона є мікрокосм. Особистість – ширше за суспільство [5, с. 17]. Дійсно, суспільство (як образ, що об'єднує за певним критерієм групу людей) є продуктом мислення та діяльності соціалізованих особистостей. А. В. Белікова з цього приводу пише, що будь-який соціальний об'єкт стикається з проблемою двоїстої природи соціального буття. З одного боку, соціальний світ – це деякі об'єктивні зовнішні структури, які багато в чому визначають діяльність індивіда. З іншого – творцем цих структур є сама людина, вони виникають та функціонують завдяки осмисленій соціаль-

ній практиці [6, с. 97]. При чому ключовим у цій думці вважаємо акцент не на практиці, а на її осмисленості, тобто дискурсивності, адже мислення за своєю природою є категоріальним. Саме ця обставина наділяє її *соціальним значенням*: відбувається зіставлення власного положення у відомих особистості структурах, оцінювання своїх дій на підставі знання, доступного для більшості в певній соціальній групі та визнаних більшістю моральних настанов. Таким чином, інтерсуб'єктивна конвенційність (тобто спільність дискурсу, єдність категорій мислення та їх розуміння для певної соціальної групи) відкриває шлях до формування соціальних конструктів, усвідомлених та сприйнятих більшістю соціальної групи в ідентичних дискурсивних й ціннісних параметрах. І злочинність у цьому сенсі не є винятком. А тому і різні (часом концептуально протилежні) її визначення можливо знайти в кримінологічній літературі: вчені мислять різними категоріями, по-різному визначають спосіб знаково-сислової репрезентації злочинності.

Намагання окремої частини суспільства до раціонального та системного перетворення соціальної дійсності призводить до необхідності у створенні адекватних масштабу цілей наукових категорій і понять про суспільство. Створення останніх дійсно ґрунтується на узагальненнях онтологічних практик – діяльності окремих особистостей. В той же час, мислима єдність детермінаційного комплексу цієї діяльності, як зазначалося, дає підстави для формування специфічного соціального конструкту – злочинності, – що відображає цілісність діяльності частини населення, яка заборонена кримінальним законодавством. Ця діяльність, зведена до рівня масовості, у часовому та просторовому вимірі набуває діалектичних рис процесу, а не явища. При цьому саме завдяки синтезу компонентів цілісності, які, підкреслимо, є неонтологічними, відкривається можливість досягнення закономірностей її відтворення в цілому, однак вже не на рівні діяльності (індивідуальної злочинної поведінки як явища в діалектичному розумінні), а на рівні процесу (феномену, описання якого не може не враховувати категорію часу, обмежуватися статичним зрізом)¹. Отже, коли йдеться про дослідження

1 Аналогічна позиція висловлювалась й академіком А. П. Закалюком. Вчений, зокрема, обґрунтовував некоректність описання сутності злочинності через категорію «явище», що притаманне статистичному підходу. На противагу цьому, під злочинністю він вважав за доцільне розуміти соціальний феномен суспільного життя у вигляді неприйнятної та небезпечної для суспільства кримінальної активності частини його членів [7, с. 137]. Соціальна активність же, на нашу думку, принципово не може зводитись до розуміння як явища, а відповідає діалектичній категорії «процес». Отже, і детермінація злочинності має розглядатися як детермінація соціального процесу, що має свої особливості.

окремого злочину, доречно вести мову про механізм детермінації *діяльності*, а у випадку вивчення злочинності – про механізм детермінації *соціального процесу*.

Варто зазначити, що викладене розуміння злочинності не є в науці новим, як і розуміння сутності соціальних явищ і процесів в цілому. Так, П. О. Сорокін стверджував, що соціальне явище є соціальним зв'язком, який має психічну природу, реалізується у свідомості індивідів та водночас виходить за змістом і тривалістю за її межі [8, с. 39]. Будучи, таким чином, породженою в області певного наукового дискурсу, злочинність виявляє залежність від параметрів останнього, чим і пояснюються різні підходи у її тлумаченні. Мова йде, як зазначає Т. В. Шипунова, про розуміння дій і пояснення процесів, засобами яких суспільство встановлює набір смислів у терміні «злочинність» [9, с. 81].

Враховуючи викладене, доцільно, на нашу думку, вести мову не тільки про механізм детермінації діяльності (хоча, безумовно, цей ракурс наукового аналізу є не менш важливим), а й про механізм детермінації *процесу як сутності* відтворення (існування) злочинності. Останнє, до речі, не суперечить загальному розумінню категорії «механізм». Зокрема, одне із його значень, що наводиться у тлумачних словниках, передбачає сукупність станів і процесів, з яких складається будь-яке явище [10, с. 512]. І саме через процес можливо найбільш об'єктивно визначити відтворення злочинності з урахуванням чинника темпоральності, тобто постійної присутності у часовому вимірі. А оскільки злочин та злочинність не є категоріями рівнозначними, остільки ж і складові механізму детермінації діяльності та процесу є неідентичними. Проте слід визнати, що найбільш успішною предметною сферою імплементації категорії «механізм» до кримінологічної доктрини стало вчення саме про індивідуальну злочинну поведінку.

Відомо, що мотивована поведінка є результатом дії двох факторів: особистісного та ситуаційного. Ще С. В. Познишев зауважував, що «злочин завжди має два корені: один лежить в особистості злочинця і сплітається з особливостей його конституції, а інший складається з зовнішніх для даної особистості фактів, які своїм впливом штовхнули її на злочинний шлях» [11, с. 9]. В теорії самодетермінації та внутрішньої мотивації, розробленій американськими психологами Е. Дісі й Р. Руяном, під особистісним чинником маються на увазі мотиваційні диспозиції особистості (потреби, мотиви, установки, цінності), а під ситуаційним – зовнішні по відношенню до людини умови (поведінка інших людей, відносини, оцінки, реакції оточуючих, фізичні умови тощо) [12, с. 118; 13, с. 89]. Відповідно виділяють внутрішньо мотивовану та зовнішньо мотивовану поведінку [13, с. 89]. Оперування описаною та загалом ви-

знаною дослідницькою схемою призвело до створення в кримінології вчення про механізм індивідуальної злочинної поведінки, в структурі якого, як правило, виділяють такі компоненти: 1) особистість; 2) зовнішнє середовище (криміногенна ситуація); 3) актуалізація потреби та формування мотиву поведінки; 4) прийняття рішення про вчинення злочину; 5) реалізація прийнятого рішення (вчинення злочину); 6) посткримінальна поведінка. Загалом вказані елементи механізму окремого злочину не становлять предмет наукової дискусії та в цілому визнаються переважною більшістю вчених. У зв'язку з цим і в цій статті немає потреби в описі загальновідомих положень про їх зміст. Натомість акцентуймо увагу на впливі невиконання судового рішення на специфіку змісту зазначених компонентів та на функціонування всього механізму.

Зауважимо, що ситуація невиконання судового рішення в більшості випадків передбачає предикатну конфліктну взаємодію щонайменше двох осіб: стягувача (особи, на користь якої має бути виконане судове рішення) та боржника (особи, яка не виконує судове рішення). Оскільки йдеться наразі про вплив невиконання судового рішення на детермінацію окремого злочину, то слід, відповідно, виділити і два узагальнені типи його механізму залежно від фактору контроверсійності, а саме: **а)** механізм злочинної поведінки злочинця-жертви (або механізм віктимної криміналізації); **б)** механізм рецидивної злочинної поведінки (або механізм подальшої криміналізації). При чому як перший, так і другий можливо віднести до механізму криміногенної самодетермінації, адже рушійним чинником і там, і там є предикатний злочин – невиконання судового рішення. Коротко охарактеризуємо кожен із них.

Механізм віктимної криміналізації в цілому відповідає описаній ще в 1966 році М. О. Стручковим схемі детермінації окремого злочину. Так, вчений зазначав, що детерміністичне значення властивостей особистості полягає в тому, що вони взаємодіють із зовнішніми обставинами, видозмінюються під впливом останніх і знову, будучи вже зміненими, впливають на формування злочинного мотиву [114, с. 115]. Роль зовнішніх обставин у контексті досліджуваної нами проблематики є факт невиконання судового рішення, чим порушено інтереси особистості. Це можливо описати як окремий випадок аномії (в інтерпретації Р. Мертон), тобто як реакцію особи на вчинення злочину – невиконання судового рішення, – внаслідок якого вона зазнає шкоди і суб'єктивно не бачить можливості для її запобігання, припинення у законний спосіб, тобто через судову інстанцію.

Генеральною особливістю такого механізму є легкість прийняття особою рішення про вчинення злочину на підставі дії виправдувальних

стимулів та ідентифікації себе із жертвою ситуації. Усвідомлення ж цієї обставини «відкриває шлях» до широкої кримінальної ініціативи без належної дії стримувальних механізмів в особистісній підструктурі установок, диспозицій. Віктимний досвід у такій ситуації стає потужним криміногенним чинником, здатним суттєво вплинути на ціннісні орієнтири особистості. Аналогічну думку, але в контексті дослідження насильницьких злочинців, висловлюють Х. Курі та В. І. Поклад, зазначаючи, що одним із механізмів закріплення стандартів насильства може бути попередня віктимізація особистості [15, с. 16]. На цьому ж наголошує і С. Сміт, вказуючи, що в якісних характеристиках груп злочинців та груп жертв багато спільного. Питання про те, якою мірою злочинці є також і жертвами, має вирішуватись шляхом вивчення результатів віктимізації [16, с. 98]. Однак слід погодитись із Х. Курі та В. І. Покладом в тому, що в кримінології вивчення злочинця як жертви кримінальних дій поки ще не стало достатньо серйозним дослідницьким напрямом [15, с. 16].

Не претендуючи в цій статті на всеохоплююче розкриття проблемних зон означеного формату, зауважимо, що описана нами вище аномійна за своєю природою кримінальна реакція на невиконання судового рішення, як бачимо, може бути трьох видів, які умовно можливо назвати конфронтацією, заміщенням (компенсацією) та розчаруванням.

Реакція-конфронтація реалізується у вигляді злочину, спрямованого проти боржника (предикатного злочинця), тобто особи, яка допустила невиконання судових рішень, чим спричинила шкоду стягувачеві. Обстановка протистояння предикатного злочинця та злочинця-жертви переходить у суто кримінальну площину, логіка якої описується механізмом своєрідного самозахисту з боку останнього. В цьому випадку невиконання судового рішення стає таким зовнішнім подразником, що актуалізує одну з базових потреб злочинця-жертви. А оскільки йдеться про саме конфронтацію, а не про компенсацію, то доречно вести мову про активізацію потреби у самоактуалізації (самоствердженні) або ж у приналежності (при переважанні конформних стимулів активності). Як правило, мотиви, породжені такими потребами в механізмі злочинної поведінки, спонукають до виявів ворожості, агресії по відношенню до джерела їх подразнення. Тому на етапі прийняття рішення про вчинення злочину в такій типовій ситуації превалюють саме деструктивні спонукання, що і призводить до вчинення агресивно-насильницьких злочинів проти предикатного злочинця (його життя, здоров'я, належної йому власності тощо).

Реакція-заміщення як зміст мотиваційного та цільового компонентів механізму віктимної криміналізації злочинця-жертви полягає

в усвідомленому чи неусвідомленому (підсвідомому) зміщенні об'єкта злочинного впливу з тих суспільних відносин, суб'єктом яких так чи інакше виступає предикатний злочинець (боржник у розумінні судового рішення), на інші відносини, де останній не бере участі. При цьому така реакція може протікати у двох формах: агресивній та неагресивній.

Агресивна реакція-зміщення матиме місце в тих випадках, коли факт невиконання судового рішення постає перед злочинцем-жертвою чинником *фрустрації*, що тягне за собою наростання стану тривожності та, як наслідок, агресивності. «Фрустрація завжди тягне за собою агресію» – зазначав Р. Берон [17, с. 136]. Нemoжливiсть досягти законних цілей законними методами та, водночас, відсутність достатніх особистісних та/або ресурсних резервів, якостей злочинця-жертви для конфронтації із предикатним злочинцем, детермінує в конкретній ситуації кримінальну агресію. Об'єктами останньої можуть бути члени сім'ї, колеги по роботі, сторонні особи.

Сучасні дослідження зміщеної агресії зосереджують свою увагу на вивченні механізму зсуву, характеристиках об'єкта-замісника. Триггер-на теорія зміщеної агресії (*triggered displaced aggression*) виділяє три компонента зміщеної агресії, що послідовно виникають у часі: ситуацію провокації агресії, тригер і власне агресію по відношенню до об'єкта-замісника, що являє собою результат взаємодії реакцій на провокацію і на тригер [18, р. 9; 19, с. 84]. Під ситуацією провокації мається на увазі ситуація, яка інтерпретується як атака, загроза особистій безпеці, матеріальних і нематеріальних цінностей. В нашому випадку – це невиконання судового рішення. Під тригером розуміється неприємна подія, що настала за ситуацією провокації і яка викликає наростання агресії (від вербальної агресії до насильства), але володіє меншою значимістю і силою, ніж ситуація провокації. Важливою характеристикою ситуації, тригера є двозначність, що створює можливість для спотворення атрибуцій та оцінки того, що відбувається як умисного, спровокованого. Цікаво те, що ситуація-тригер оцінюється суб'єктом як провокація за аналогією з першою ситуацією-провокацією [20, р. 1038; 18, р. 12; 19, с. 84]. У кримінології ситуація-тригер розглядається як криміногенна ситуація в механізмі індивідуальної злочинної поведінки. У зрізі агресивної реакції на невиконання судового рішення за типом механізму-зміщення така ситуація може виникати як на побутовому ґрунті (скажімо, сімейні сварки), так і трудовому колективі тощо.

Головною особливістю зміщення агресії є те, що агресивна реакція на тригер за своєю силою значно перевершує реакцію на таку ж подію за відсутності ситуації провокації в недавньому минулому. Інакше кажучи, при зміщеній агресії реакція на ситуацію-тригер виявляється незвично

сильною і може сприйматися як невинувато суворі і жорстока [19, с. 84]. У зв'язку з цим слід зауважити наступне: хоча в кримінології, як вже зазначалося вище, дослідження злочинців з позиції жертв й досі не знайшли свого належного розвитку, на рівні гіпотези все ж є підстави вважати, що акти кримінальної агресії, детерміновані невиконанням судового рішення, ймовірно, є більш деструктивними порівняно з ситуаціями відсутності аналізованого подразника. Втім, цей аспект проблеми є лише окремим випадком та не може бути адекватно вирішений без попереднього масштабного дослідження особливостей криміналізації особистостей як колишніх жертв злочинів (віктимної криміналізації). Тож в цій статті залишимо його на рівні постановки наукової проблеми та висунення гіпотези, яка має віднайти своє підтвердження чи спростування.

Неагресивна реакція-заміщення детермінує суто компенсаційний характер злочинної поведінки. При чому компенсація тут розуміється у значенні матеріально визначеної рівноваги. Тобто коло цілей кримінальної активності злочинця-жертви за такого механізму злочинної поведінки обмежується тими, що здатні компенсувати пряму матеріальну шкоду чи упущену вигоду від невиконання судового рішення і не стосуються безпосереднього предмета останнього. Таким чином, заміщення відбувається на рівні відносин власності та ґрунтується на корисливих спонуканнях.

Важливо наголосити на тому, що в механізмі злочинної поведінки злочинця-жертви за реакцією-конфронтацією та реакцією-заміщенням суттєву роль для подальшої криміналізації особистості відіграє посткримінальна поведінка. Загалом для цього етапу характерним є, окрім дій, спрямованих на приховування слідів злочину, й комплекс емоційних переживань. Переживання, як зазначає Б. С. Волков, – найважливіший компонент людської активності: кожна вольова дія супроводжує складний психологічний процес, в якому свідомість і воля, розум і почуття виступають в єдності і взаємозумовленості. У будь-якій діяльності, яка характеризується складними людськими відносинами, у нерозривній єдності представлено знання, розуміння і переживання. Емоції виражають істинний зміст особистісних відносин, надають цим відносинам своєрідне особистісне забарвлення [21, с. 10]. Саме емоції, обтяжені «подразненою» особистісною ціннісно-сисловою сферою, яка зазнає утисків у результаті вчинення злочину, й спонукають особу до формування психологічних механізмів самозахисту, пошуку морального обґрунтування вчиненого.

Механізм психологічного захисту у випадку вчинення злочину, так чи інакше детермінованого невиконанням судового рішення

(пов'язаного чи-то зі спричиненням шкоди предикатному злочинцеві, чи-то із компенсацією майнових вимог у злочинний спосіб), обов'язково асоційований із ситуацією предикатного злочину. Саме ним виправдовується вчинок особистості. Разом з тим він залишається злочином. І цей факт, залежно від ступеня кримінальної зараженості особи, здатен чинити суттєвий морально-психологічний тиск. Спроба віднайти логічне виправдання як вихід з-під цього тиску неодмінно призводить до прямого чи побічного звинувачення у власній злочинній поведінці офіційні державні інституції (суд, правоохоронні органи), які не забезпечили можливість захистити власні права, законні інтереси у легальний спосіб. Відтак, продукується правовий нігілізм та всі негативні наслідки, що з нього випливають, загострюються антисуспільні установки. Таким чином, вчинення злочину, зумовленого невиконанням судового рішення, не лише не вичерпує криміногенно-детерміністичний ланцюг, а й додає до нього нових витків, контури яких окреслюють тенденції щодо ускладнення асоціальних характеристик як злочинця-жертви, так і інших осіб, які потрапляють у сферу його впливу (як безпосередньо злочинного впливу, так і інформаційного, виховного).

Дещо іншого детерміністичного значення невиконання судового рішення набуває щодо поведінки злочинця-жертви за *реакцією-розчаруванням*. Вона відображає суто нігілістичні тенденції суб'єкта, який виявляється демобілізований щодо досягнення первинної мети, не забезпеченої судовим захистом. З психологічної точки зору цей стан можливо охарактеризувати як один із різновидів фрустрації, за якого особа відмовляється від досягнення цілі. Факт невиконання судового рішення впливає на прийняття рішення про вчинення злочину лише опосередковано (через зв'язки станів чи віддалені умови). Формування ж мотиву злочину відбувається при актуалізації потреб, що не пов'язуються з предметом невиконаного судового рішення. Останнє, у зв'язку з цим, має відігравати детерміністична роль виключно на етапі прийняття рішення про вчинення злочину, посилюючи асоціальні риси особистості, обтяжені нівелюванням цінності права, легальних механізмів захисту своїх прав, свобод, законних інтересів. У цьому сенсі невиконання судового рішення є одним з найменш суттєвих чинників детермінації індивідуальної злочинної поведінки. Не зважаючи на це, його роль зростатиме у міру інтенсифікації криміналізації особистості, «збагачення» її кримінального досвіду.

Механізм рецидивної злочинної поведінки (або механізм подальшої криміналізації) особи, яка вчинила невиконання судового рішення, ґрунтується на особливостях сприйняття особистістю минулої кримі-

нальної активності та врахування відповідного психологічного чи суто технологічного досвіду у подальшій діяльності. Залежно від цих особливостей можливо виділити два види механізму злочинної поведінки: механізм рецидиву злочинів, що вчиняється приватною особою та службовою особою – державним виконавцем.

У генезі рецидиву злочинів, що вчиняється приватною особою (фізичною чи юридичною особою – боржником), колишній факт невиконання судового рішення може відігравати детермінуюче значення на стадії прийняття рішення про вчинення злочину. Досвід колишньої злочинної поведінки, зокрема тієї, що не знайшла належної реакції на неї з боку держави та до особи не було застосовано відповідних заходів кримінально-правового характеру, є суттєвим психоемоційним та когнітивним фактором обструкції механізмів стримання на шляху до рецидиву. Перш за все, вивчення ситуації з використанням наявного у особи знання про колишнє невиконання судового рішення здатне істотно полегшити вибір та схилити особу до рішення про вчинення злочину. При цьому до уваги можуть братися наявність корупційних зв'язків у ДВС України, завдяки яким вдалося ухилитися від виконання судового рішення; усталені практики щодо приховання майна, на яке може бути накладений арешт і яке в подальшому може підлягати конфіскації, тощо. Такий аналіз здійснюється виключно на раціональному, когнітивному рівні.

Іншим аспектом цього механізму є його суто психологічна сторона. Г. де Тард у своїй відомій праці «Злочин та злочинець» писав: «Кожен, хто носить в пам'яті особливий спогад, якого, як йому відомо, не існує у пам'яті його співгромадян, відчуває в собі і все зростаючу віру у свою відчуженість та, зрештою, у власну перевагу. Чим більше людина відчуває себе відділеною від собі подібних внаслідок свого падіння чи моральної смерті, тим більше вона небезпечна» [22, с. 62]. Однак у випадку первинного вчинення злочину, передбаченого ст. 382 КК України, мова не йде про психологічне відчуження, роль якого достатньо ґрунтовано досліджена Ю. М. Антоняном і логіка розгортання якого була вперше помічена Г. де Тардом та красномовно виражена у вищенаведеній думці. Було б помилковим вважати, що невиконання судового рішення – надто суттєвий стресогенний чинник у житті людини (принаймні в українських реаліях, за яких у суспільній свідомості досить міцно утвердились недовіра до суду, його низький авторитет, як власне й всієї правоохоронної системи). Так, згідно з результатами опитування, здійсненого Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», рівень довіри громадян до суду у 2014 році складав близько 26 % [23]. Тож і неви-

конання рішення відповідних органів напевне не становить істотного морально-психологічного тягаря.

Втім, одноразове кримінально каране нехтування значимістю судової влади створює небезпечний з кримінологічної точки зору приватний прецедент. Його значення полягає у подальшому загостренні нігілістичних складових у системі диспозицій, установок особистості, які здатні до розмивання предметних меж нівелювання та поширюватись на низку як публічних, так і приватних елементів життєдіяльності: громадський порядок, моральність, в тому числі й у сімейній сфері тощо. Тобто мова йде про загальну етичну деградацію особистості, «запалення» її асоціальних якостей. Спектр злочинів, що можуть бути ними детерміновані, – вельми широкий та не підлягає навіть гіпотетичному осмисленню за певними ознаками групування.

У генезі рецидиву злочинів, що вчиняється державним виконавцем, невиконання судового рішення слід розглядати як: а) кримінальний досвід, що містить інформацію про можливий спосіб незаконного збагачення; б) обставину, що поглиблює ступінь правового нігілізму. Чинник першого порядку відіграє значення на етапі прийняття рішення про вчинення злочину. Останній, як правило, має корисливу спрямованість та виражається у злочинному зловживанні службовим становищем, отриманні неправомірної вигоди з подальшим невиконанням судового рішення із застосуванням спеціальних знань, умінь, навичок (щодо підроблення документів і т. п.) у сфері професійної діяльності. Чинник другого порядку впливає на загальну антисуспільну спрямованість особистості, загострюючи її в частині нівелювання значення державно-правових інституцій. Як в першому, так і в другому випадках невиконання судового рішення здатне вплинути на детермінацію і спеціального і загального рецидиву злочинів.

Підсумовуючи характеристику ролі невиконання судового рішення в механізмі індивідуальної злочинної поведінки, вважаємо за доцільне акцентувати на обґрунтованій, на нашу думку, позиції Б. В. Волженкіна, який зазначав: «Вчинення злочину конкретною особою не є фатальною неминучістю, а є випадковим по відношенню до закономірностей, що детермінують існування та розвиток злочинності в цілому та окремої особистості. Однак це є необхідним наслідком цілої низки причинно-наслідкових відношень та інших детермінуючих факторів» [24, с. 83]. Дійсно, викладені вище положення щодо впливу невиконання судового рішення на подальшу кримінальну активність особи (чи-то як результат первинної криміналізації, чи подальшої, тобто рецидиву) мають до певної міри вірогідний характер у проекції на конкретні особистості. Водночас є підстави вести мову про принципову стійкість детермініс-

тичних зв'язків невиконання судового рішення з індивідуальною злочинної поведінкою як такою.

Поряд з цим досліджуваний нами злочин на рівні масових кримінальних практик впливає також і на відтворення загальної злочинності. Інакше кажучи, невиконання судових рішень виявляється тим різновидом кримінальної активності, що органічно залучений до механізму детермінації злочинності в цілому.

Окремі аспекти механізму детермінації злочинності в різні часи ставали предметом наукових праць В. С. Афанасьєва, Б. С. Волкова, О. А. Герцензона, А. І. Долгової, А. П. Закалюка, Л. В. Кондратюка, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвинова, А. Б. Сахарова, Л. І. Спиридонова та ін. Визнаючи вагомий внесок цієї плеяди вчених у вирішення актуалізованої проблематики, слід все ж зауважити, що існуючий доробок не до певної міри концептуально не завершеним або ж не відповідним сучасним умовам відтворення злочинності. Мова, зокрема, йде про те, що більшість праць фундаментального характеру побачила світ ще за радянської доби, у зв'язку з чим окремі їх аспекти є об'єктивно заідеологізованими та не можуть розглядатися сьогодні як достатньо обґрунтовані. Крім того, при вивченні механізму детермінації, увага зосереджувалась в основному на індивідуальній злочинній поведінці. До того ж невіршеними залишились питання про власне механізм детермінації: попри вагомий досягнення в області опису змістовних параметрів криміногенних факторів, а також методологічних аспектів їх розуміння, практично поза увагою залишились питання механізму їх дії у зрізі детермінації соціального процесу – відтворення злочинності.

Однією з небагатьох праць щодо цього є дисертаційне дослідження Д. І. Перепелиці «Призонізація в механізмі криміногенної детермінації: характеристика та протидія», в якій один із підрозділів присвячений питанням місця призонізації в механізмі криміногенної детермінації. Ґрунтуючись на глибокому аналізі соціологічних, філософських праць, присвячених особливостям механізму соціальної детермінації в тому числі й у кінологічному аспекті, вчений доходить обґрунтованого, на нашу думку, висновку про віднесення вказаної ґносеологічної одиниці саме до розряду діалектичного процесу. Так, перебуваючи на методологічних засадах соціального конструктивізму, він пропонує під механізмом детермінації злочинності розуміти структурований цілісний об'єкт теоретизації, що відображає безперервний багаторівневий, різноспрямований процес та результат взаємодії факторів соціодинаміки і результатом якого є відтворення злочинної множини [2, с. 82]. Отже, як резюмує Д. І. Перепелиця, категорія «механізм» по відношенню до процесу криміногенної детермінації використовується для досліджен-

ня динамічних, рухомих її складових, які саме у контактних станах багатосторонніх взаємодій та безперервного діалектичного розгортання у діяльності соціальних акторів формують дисонанс у вихідних підставах, умовах, цілях та засобах її організації та реалізації. При цьому, набуваючи масового поширення у зв'язках із понадсумативними проявами злочинної поведінки окремої частини суспільства, ці складові трансформуються, набувають нових рис, адаптивних по відношенню до середовища функціонування суб'єктів, в діяльності яких знаходять свій вираз кримінальні практики [2, с. 82].

Підтримуючи висловлені Д. І. Перепелицею позиції, зауважимо, що невиконання судових рішень як різновид масових кримінальних практик безумовно впливає на стан злочинності загалом, динаміку окремих її складових. Мова йде про детерміністичні залежності між частиною і цілим. Розгортання у часі цих залежностей з об'єктивною необхідністю призводить до появи нових властивостей як цілого, так і частини. Однак, зважаючи на конструктивістську природу злочинності, варто зауважити, що зазначені залежності та закономірності її відтворення є відображенням складних процесів детермінації на рівні індивідуальної, суспільної свідомості та масових соціальних практик як реакцій на поширення невиконання судових рішень. З огляду на це слід вести мову про специфічний різновид криміногенної самодетермінації. Її механізм, вочевидь, повинен мати певні особливості порівняно з типовим механізмом криміногенної детермінації.

У структурі останнього виділяються такі складові: 1) фактори детермінації; 2) форми детермінації; 3) зв'язки (зміст) детермінації, їх спрямованість та структура; 4) результат детермінації: а) діяльність частини населення щодо вчинення злочинів – кримінальні практики; б) криміногенні наслідки злочинної діяльності, що залучені до механізму самодетермінації злочинності – зміни в інформаційній сфері, параметрах масової, колективної, групової та індивідуальної свідомості [2, с. 82–83]. Наведені елементи в цілому достатньо повно та логічно відображають основні параметри механізму криміногенної детермінації. Проте, оскільки в контексті нашого дослідження йдеться про самодетермінацію злочинності, варто зробити певні зауваження. Зокрема, первинним фактором у детерміністичному ланцюгу є невиконання судових рішень, тобто злочинна активність визначеного різновиду. Таким чином, перший елемент механізму (фактори детермінації) по суті змістовно частково збігається з останнім (результат детермінації). А тому сам механізм характеризується циклічною замкненістю: завершення кожного наступного циклу означає початок нового.

Змістовний аналіз елементів зазначеного механізму криміногенної самодетермінації засвідчує, що *невиконання судового рішення є потужним інформаційним фактором відтворення загальної злочинності*. Набуваючи поширення у суспільстві, невиконання судових рішень формує сигнальну систему, так чи інакше функціонально спрямовану на деструкцію державного механізму, правової системи в цілому. Це відбувається каналами інформаційної причинності, опосередкованої деформаціями суспільної свідомості, зокрема поглибленням правового нігілізму на фоні падіння авторитету судової влади та зростання недовіри до неї.

При чому ця теза, на нашу думку, є справедливою не лише щодо тих осіб, які безпосередньо стикалися з проблемою невиконання судових рішень, чим було порушено їх особисті інтереси. Негативний інформаційний вплив невиконання судових рішень поширюється на все суспільство. Механізм такого поширення й потенційно криміногенного впливу може бути описаний властивостями пристосування особистості до зовнішнього середовища. І якщо середовище надсилає сигнали безладу, то особистість, адаптуючись до такого середовища, виявляє асоціальну спрямованість, продиктовану системним характером порушень прав людини, зокрема на судовий захист (достатньо ґрунтовно ця ідея розвинена в межах відомої теорії «розбитих вікон» Дж. Уілсона та Дж. Келлінґа). Таким чином, невиконання судових рішень «органічно» вбудовується в комплекс параметрів соціальної дезорганізації, свідчить про певну дисфункцію державної влади та спонукає до оперування неправовими засобами при вирішенні виникаючих протиріч, конфліктів у процесі соціодинаміки. На індивідуальному ж рівні дія вказаного фактора опосередковується механізмами психологічного захисту, що полягають у самовиправданні. Як слушно з цього приводу зазначав В. М. Кудрявцев, відповідальність за вчинення злочину більшою частиною осіб покладається на зовнішні обставини. При цьому суб'єкт свідомо чи несвідомо застосовує прийоми, пов'язані з такими психологічними процесами, як витіснення зі свідомості небажаних елементів власної поведінки; відбувається своєрідна «раціоналізація» причин злочину та їх проєкція на інших осіб чи обставини [25, с. 198]. У такому розумінні підкріплена поширеністю невиконання судових рішень впевненість у недієвості механізмів державного (судового) захисту прав, свобод, інтересів виявляється «зручним» приводом для відповідної позитивної раціоналізації злочинної поведінки особи, обставиною, з якою пов'язується думка про відсутність іншого варіанта поведінки.

Ведучи мову про *форми криміногенної детермінації*, обумовлені невиконанням судових рішень, слід зауважити, що вони залежать від форм взаємозв'язку особистості та суспільства. Враховуючи інфор-

маційну природу аналізованого детерміністичного фактора, а також кризові параметри розвитку сучасного українського соціуму, можна стверджувати, що *основною формою детермінації* в даному контексті слід вважати *зовнішню, предметно-ситуаційну*. В теорії соціальної детермінації ця форма розглядається, як правило, на протигагу внутрішній мотиваційній [26, с. 161]. Переважання останньої у генезі людської поведінки свідчить про гармонійні відносини особи та суспільства, що властиво переважно економічно розвиненим демократичним країнам. А враховуючи відомі труднощі у соціально-економічній, політичній сферах, особливості формування так званого ринкового типу характеру (за Е. Фроммом), є достатньо підстав стверджувати про домінування саме зовнішньої форми детермінації, за якої особистість більшою мірою схильна (вимушена) пристосовуватись до зовнішніх обставин, аніж пристосовувати їх під себе. Таким чином, невиконання судових рішень як масовий асоціальний феномен, різновид кримінальних практик виступає зовнішнім інформаційним чинником, який диктує необхідність у пристосуванні особи до неправового соціального середовища з притаманними йому методами задоволення індивідуальних потреб.

Звертаючись до характеристики *виду зв'язку* між невиконанням судових рішень та загальною кримінальною активністю, зауважимо, що він, безумовно не має причинного характеру. А з огляду на значну структурну та детерміністичну неоднорідність злочинності як такої, вести мову про чітко визначений та жорсткий вид зв'язку її з невиконанням судових рішень не зовсім доречно. Разом з тим можна стверджувати, що для певної кримінально активної частини населення поширення невиконання судових рішень має характер умови для розгортання злочинної поведінки. Мова, зокрема, йде про тих осіб, для яких характерна вторинна криміналізація після первинного досвіду невиконання судових рішень, а також про так званий віктимний тип злочинця. Інакше кажучи, лише для тієї частини осіб, які безпосередньо були залучені до ситуації невиконання судового рішення (чи-то як злочинець, чи-то як особа, в інтересах якої мало бути виконане таке рішення), останнє може відігравати обумовлююче значення. В решті ж випадків доцільно оперувати кореляційними та функціональними зв'язками. *Результатом* їх розвитку є, власне, частина злочинності, предметні контури якої принципово не піддаються формалізації через варіативність кримінологічно значущих сфер відтворення конфліктів з прямим чи опосередкованим впливом інформаційного фактору, пов'язаного з дисфункцією інституту правосуддя, недовірою до органів влади, правовим нігілізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орлов Ю. В. Політико-правові фактори злочинності в Україні / Ю. В. Орлов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 21. – Ч. 2. – Т. 3. – С. 57–60.
2. Перепелиця Д. І. Призонізація в механізмі криміногенної детермінації : характеристика та протидія : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дмитро Іванович Перепелиця ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2014. – 214 с.
3. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія / О. М. Литвинов. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. – 446 с.
4. Гишинский Я. И. Девиантность, преступность и социальный контроль в «новом мире». Сборник статей / Я. И. Гишинский. – СПб. : Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2012. – 352 с.
5. Бердяев Н. А. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики / Н. А. Бердяев. – М. : АСТ, 2006. – 320 с.
6. Беликова А. В. Социальное пространство : онтологические основания и институциональные структуры : дис. ... канд. философ. наук : 09.00.11 / Анна Владимировна Беликова ; Поволжская академия государственной службы им. П. А. Сталыпина. – Саратов, 2004. – 150 с.
7. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. Кн. 3 / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 317 с.
8. Сорокин П. А. Преступление и кара, подвиг и награда : Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали / П. А. Сорокин ; предисл. проф. М. М. Ковалевский. – СПб. : Я. Г. Долбышев, 1914. – 504 с.
9. Шипунова Т. В. Введение в синтетическую теорию преступности и девиантности / Т. В. Шипунова. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2003. – 180 с.
10. Ефремова Т. Ф. Толковый словарь омонимов русского языка : 20 000 рядов омографов, 80 000 словарных статей, 100 000 семантических единиц / Т. Ф. Ефремова. – М. : Аванта+, 2007. – 1406 с.
11. Познышев С. В. Криминальная психология / С. В. Познышев. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 320 с.
12. Чирков В. И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека / В. И. Чирков // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 116–132.
13. Дрёмин В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества : монография / В. Н. Дрёмин. – Одесса : Юридична література, 2009. – 614 с.

14. Стручков Н. А. О механизме взаимного влияния обстоятельств, обуславливающих совершение преступлений / Н. А. Стручков // Советское государство и право. – 1966. – № 10. – С. 113–115.
15. Кури Х. Проблема изучения преступника как жертвы в современной криминологии / Х. Кури, В. І. Поклад // Кримінальна субкультура як фактор злочинності : Кримінологічні дослідження. Вип. 2 / Луган. гуманіт. центр ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка ; [гол. ред. В. І. Поклад]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2008. – С. 15–26.
16. Smith S. J. Crime, Space and Society / S. J. Smith. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 318 p.
17. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 2001. – 352 с.
18. Lamoreaux J. J. Frustration within the triggered displaced aggression paradigm : a thesis for the degree Master of arts (psychology) / J. J. Lamoreaux. – California : EDGE Press, 2006. – 42 p.
19. Воловикова В. В. Когнитивные детерминанты агрессии : адаптация методики «Опросник смещённой агрессии» [Электронный ресурс] / В. В. Воловикова // Актуальные психологические исследования. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/91376/1/84-87.pdf>.
20. Denson T. F. The displaced aggression questionnaire / T. F. Denson, W. C. Pedersen, N. Miller // J. of Personality and Soc. Psychology. – 2006. – Vol. 90. – № 6. – P. 1032–1051.
21. Волков Б. С. Детерминистическая природа преступного поведения / Б. С. Волков. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1975. – 108 с.
22. Тард Г. Преступник и преступление / Г. де Тард. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 397 с.
23. Рівень довіри до судової гілки влади дещо знизився [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://zib.com.ua/ua/33999-riven_doviri_do_sudovoi_gilki_vladi_descho_znizivsya.html
24. Волженкин Б. В. Детерминистическая концепция преступного поведения / Б. В. Волженкин // Советское государство и право. – 1971. – № 2. – С. 81–85.
25. Социальные отклонения / авт. кол. : С. В. Бородин, В. Н. Кудрявцев, Ю. В. Кудрявцев, В. С. Нерсисянц. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрид. лит., 1989. – 368 с.
26. Бурцев В. Н. Детерминация социальной деятельности личности и её структура как методологическая проблема : дис. ... канд. философ. наук : 09.00.01 / Бурцев Владимир Николаевич ; Уральский Орден труда красного знамени Государственный университет им. А. М. Горького. – Свердловск, 1984. – 199 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2015.

Екатерина Александровна Лагода

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

НЕИСПОЛНЕНИЕ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ В МЕХАНИЗМЕ КРИМИНОГЕННОЙ ДЕТЕРМИНАЦИИ

Статья посвящена исследованию роли неисполнения судебных решений в механизме детерминации индивидуального преступного поведения, а также преступности. Выделены и охарактеризованы механизмы криминальной активности преступника-жертвы и рецидива преступлений с учётом предикатного неисполнения судебного решения. Сделан вывод о том, что неисполнение судебных решений является мощным информационным фактором воспроизводства общей преступности.

Ключевые слова: неисполнение судебного решения, криминальная детерминация, механизм детерминации, индивидуальное преступное поведение, преступность.

Kateryna O. Lahoda

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

JUDGMENTS' NON-EXECUTION IN THE MECHANISM OF CRIMINAL DETERMINATION

Problem's setting. Judgments' non-execution is one of the most dangerous types of crimes that infringe on the relations of justice. Undermining its functional ability, the spread of these criminal practices levels the significance of the right itself, eliminates the authority of the state power. The mass of these forms of criminal activity generates signal system anyhow aimed at the destruction of the state machinery, legal system in the whole.

An important condition for successful counteraction of judgments' non-execution is knowledge about the role of these crimes within the mechanism of criminal determination. It is possible to organize large scale criminal and preventive influence by using them.

Analysis of recent research and publications. A lot of scholars paid attention to theoretical studies of counteracting crimes against justice. Their criminological characteristics are worked out; the general rules of their prevention are formed. However, there is still a significant gap in complex modern scientific research devoted to the analysis of criminal deterministic value of judgments' non-execution.

The objective of the article is to determine the role of judgments' non-execution, as a form of mass criminal practices in the mechanism of criminal determination.

The main part. The study of judgments' non-execution in the mechanism of criminal determination is made in two areas: the role of this crime in the

mechanism of individual criminal behavior and in the mechanism of crime determination.

Within the first direction the author has isolated and characterized: a) mechanism of criminal behavior of an offender-victim (or the mechanism of victim criminalization). Previous judgments' non-execution serves here as a factor of frustration, prompting a person, in whose interests the decision has not been executed, to satisfy own interests (both those that are the object of a judgment, and others – that arise due to meet related needs and the desire for a revenge) in a criminal manner; b) the mechanism of recidivism criminal behavior (or the mechanism of further criminalization), which is inherent to criminal behavior of a person guilty in the previous judgment's non-execution.

Special attention is paid on the fact that judgment's non-execution is a significant information factor in reproducing general crime. Being spread in the society, judgments' non-execution forms signal system somehow functionally aimed at the destruction of the state machinery, legal system in the whole. Thus, acquiring external (subject and situational) dominant form of determination of criminal activity at the mass level, the spread of the facts of judgments' non-execution can serve an essential condition for a certain part of crime.

***The perspective direction** for further research remains theoretical development and specification of some components of the mechanism of crime determination in general, the place of judgments' non-execution in it.*

***Key words:** judgment's non-execution, criminal determination, determination mechanism, individual criminal behavior, crime.*

